

РАЗПОРЕЖДАНЕ

гр. София, 07 ноември 2023 г.

по тълкувателно дело № 1/2023 г. на Общото събрание на съдиите от Гражданска и Търговска колегия на Върховния касационен съд (ВКС) и Първа и Втора колегия на Върховния административен съд (ВАС)

Производството е по реда на раздел X от глава четвърта на Закона за съдебната власт (ЗСВ).

Тълкувателното дело е образувано по искане от председателите на ВКС и ВАС с тяхно разпореждане от 17 юли 2023 г. за приемане на съвместно тълкувателно постановление от Общото събрание на съдиите от Гражданската и Търговската колегия на ВКС и Първа и Втора колегии на ВАС по следните въпроси:

1. „Допуска ли обективното ни материално право присъждане обезщетение за неимуществени вреди в полза на юридическите лица?“;

2. „Дали от правото на Европейския съюз, което има директен ефект и примат над националното (чл. 4, ал. 3 КРБ), или от международните договори, ратифицирани по конституционен ред, обнародвани и влезли в сила, които са част от вътрешното право на страната с предимство пред противоречащите им норми от вътрешното законодателство (чл. 5, ал. 4 КРБ), произтича възможност националният съд да присъди обезщетение за неимуществени вреди в полза на юридическо лице от нарушение на субективно право, признато от правото на Съюза, респ. от международните договори, и кои са критериите за определяне на обезщетението?“

С разпореждането от 17 юли 2023 г. на председателя на ВКС и председателя на ВАС за докладчици по тълкувателното дело са определени съдия Искра Александрова от страна на ВАС и съдия Маргарита Георгиева от страна на ВКС и член на комисията за изготвяне на проект за тълкувателно постановление съдия Бонка Йонкова от страна на Върховния касационен съд.

В изпълнение на правомощията по т. 8.1 от Правилата за приемане на съвместни тълкувателни постановления от колегиите на съдиите от Върховния касационен съд и от Върховния административен съд (Правилата), с разпореждане от 26 октомври 2023 г. комисията по тълкувателно дело № 1/2023 г. е извършила дължимата проверка и преценка за допустимостта на искането, отправено с разпореждането от 17 юли 2023 г. на председателя на ВКС и председателя на ВАС.

Въз основа на извършен преглед и обсъждане на посочената в разпореждането от 17 юли 2023 г. и приложена практика на ВКС и ВАС комисията е изготвила предложение относно допустимостта на искането и поставените в него правни въпроси.

По първия въпрос:

Комисията е установила, че искането отговаря на изискванията на чл. 127, ал. 1 и ал. 2 ЗСВ, и е приела, то е допустимо.

Изложени са съображения, че противоречието в практиката на ВКС и ВАС касае принципната възможност юридически лица да търпят подлежащи на обезщетяване неимуществени вреди. Това противоречие се констатира от цитираните в

разпореждането от 17 юли 2023 г. влезли в сила съдебни актове на състави на ВКС и ВАС.

В едната група съдебни актове съставите на ВКС и ВАС са приели, че присъждането на обезщетение за неимуществени вреди на юридическо лице е лишено от законово основание. Претърпените от юридическото лице (търговец в повечето случаи) вреди от установено правонарушение несъмнено се отразяват в патримониума му, но поради безспорно паричния му еквивалент, тези щети не могат да имат неимуществен характер, което изключва приложението на чл. 52 ЗЗД. Обезщетенията за неимуществени вреди се присъждат за конкретно претърпени физически и психически болки, страдания и неудобства, които са пряка и непосредствена последица от увреждането. Поради характера на неимуществените вреди, те могат да се търпят само от физическо лице, чиято психика и здраве са засегнати неблагоприятно от деликта. Юридическото лице като правен субект няма психични преживявания и затова не би могло да понесе неимуществени вреди. Конкретно, ако се касае за накърняване на доброто име и авторитета на едно юридическо лице – търговец, тези вреди са съизмерими с намаляване на имущественото състояние, поради което имат характер на имуществени.

В другата група съдебни актове на ВКС и ВАС е възприето разбирането, че юридическите лица могат да търпят неимуществени вреди, както и да претендират обезщетение за репарирането им. Посочено е, че общата разпоредба на чл. 45 ЗЗД не съдържа ограничение относно страните в правоотношението, възникнало от неправомерно увреждане – всеки е длъжен за поправи вредите, които виновно е причинил другиму, в т.ч. и на юридическо лице. Липсва основание за изключване възможността да се претендира присъждане на неимуществени вреди от юридическо лице и в последващите разпоредби на закона, вкл. и чл. 52 ЗЗД, регламентиращ общото правило, че обезщетението за тези вреди се присъжда от съда по справедливост. Принципно разрешение, че неимуществени вреди могат да се причинят и на юридически лица, е изразено и с разпоредбите на ЗОДОВ (чл. 1, ал. 1, чл. 2а, чл. 2б, чл. 2в, ал. 1, чл. 4), чл. 631а ТЗ, чл. 60а ЗСВ и др. Възможността юридическите лица да търпят и да им бъдат присъждани обезщетения за морални вреди касае всички видове юридически лица (търговци, юридически лица с нестопанска цел, религиозни институции и др.), а изключването от този кръг субекти, на който и да било вид юридическо лице, не намира законово основание.

Предвид изложеното комисията приема, че е налице противоречива съдебна практика на ВКС и ВАС по първия предложен за тълкуване въпрос, което обуславя допустимост на искането за съвместно тълкувателно дело по този въпрос.

Същевременно, с оглед правомощията си по т. 8.2 от Правилата, комисията намира, че въпросът следва да се редактира, и предлага неговото преформулиране по следния начин:

„Притежават ли юридическите лица материалноправна легитимация за присъждане на обезщетение за неимуществени вреди от деликт?“

По втория въпрос:

Комисията е приела, че не се констатира противоречие както в практиката на ВКС, така и в практиката на ВАС по поставения за тълкуване въпрос, поради което по

отношение на него не са налице изискванията за допустимост по чл. 127, ал. 2 ЗСВ, т. 5.1 и т. 5.2 от Правилата.

Влезлите в сила и цитирани в предложението съдебни актове на състави на ВКС и ВАС, относими като съдебна практика по зададения въпрос, не съдържат произнасяне по формулиран така въпрос и поради това не могат да обусловят критериите за допустимост на искането по чл. 127, ал. 2 ЗСВ и т. 5.1 – т. 5.2 от Правилата.

Формулировката на втория въпрос (и обосновката му в предложението за приемане на съвместно тълкувателно постановление) се съдържа само в определение № 958/03.05.2023 г. по гр.д. № 4575/2022 г., IV г.о. на ВКС, което обаче е постановено в селективната фаза по чл. 288 ГПК, т. е. то не разрешава такъв въпрос и не може да формира противоречива съдебна практика.

С цитираното в предложението решение № 35/12.08.2022 г. по гр.д. № 3901/2018 г., IV г.о. на ВКС (единствено до момента) е даден отговор на друг конкретен правен въпрос – *„кои са критериите, въз основа на които следва да бъде определено обезщетение за претърпени от юридически лица неимуществени вреди в хипотезите на нарушаване на правото на Европейския съюз от незаконосъобразни актове и действия/бездействия на държавата”*. В решението е посочено, че се споделя „по-новата практика на ВКС“, която признава правото на юридически лица да получат обезщетение за неимуществени вреди, като за да определи размера на обезщетението за неимуществени вреди, съдебният състав е анализирал и приложил критериите, изведени в решения на СЕС и на ЕСПЧ.

Липсват други съдебни актове на ВКС, които конкретно да са имали за предмет на разрешаване (по реда на чл. 274, ал. 3 и чл. 290 ГПК) поставения в предложението втори въпрос, за да се формира противоречива практика на Върховния касационен съд.

От приложената практика на ВАС (съдебни решения по спорове по чл. 1 ЗОДОВ) също не се установяват конкретни противоречащи си разрешения на зададения за тълкуване втори въпрос.

Аргументацията в групата решения на ВАС, отричащи възможността юридическите лица да претендират обезщетение за неимуществени вреди, се свежда до разбирането, че този вид вреди (психически и физически страдания, неудобства и др.) са присъщи единствено и само на физическите лица. Вредите от накърняване на доброто име и авторитета на едно юридическо лице винаги са съизмерими с намаляване на имущественото състояние, поради което по характер те са имуществени.

В другата група съдебни актове, противоположната теза, че юридическите лица могат да търпят неимуществени вреди, е имплицитно възприета, като основният спор е бил сведен до това дали са доказани вредите. В мотивите на отделни решения конкретно е посочено, репутацията на едно юридическо лице е част от патримониума му и има своето нематериално присъствие и значение, поради което може да се брани във всеки случай, когато е увредена по непозволен начин от трето лице. Нито законът (чл. 45 ЗЗД, чл. 1 ЗОДОВ), нито добрите нрави позволяват свободно посегателство и увреждане на репутацията (разбирана като авторитет и добро име) на юридическите лица. Вредата е неимуществена и подлежи на обезщетяване във всички случаи, когато е установена и доказана.

Освен отсъствието на формалните изисквания за допустимост на втория въпрос, комисията намира, че предложената формулировка е реторична и съдържа в себе си и

отговора. Съгласно чл. 19 ДЕС националните юрисдикции и Съдът на ЕС отговарят за осигуряването на пълното прилагане на законодателството на ЕС в държавите членки и за съдебната защита на правата на отделните лица, произтичащи от това законодателство. Националните и съюзните съдилища, всеки в рамките на своята компетентност, прилагат едно и също право. Безусловен е принципът, че „съдия по Общностното право е националният съдия”, като при съмнение в съдържанието на норми от това право, компетентен да ги тълкува е единствено СЕС съгласно чл. 267 ДФЕС. Международните договори, които страната ни е ратифицирала по конституционен ред, обнародвани и влезли в сила, са част от вътрешното национално право (чл. 5, ал. 4 от Конституцията на Република България), поради което съобразяването и правоприлагането им се включва в обхвата на първия формулиран въпрос по тълкувателното дело.

Предвид изложеното и съгласно т. 8.2 от Правилата комисията предлага на председателите на ВКС и ВАС да насрочат делото в закрито заседание за произнасяне по преформулирането на първия въпрос и по допустимостта на искането по втория въпрос.

С оглед на така отправеното предложение е необходимо тълкувателно дело № 1/2023 г. на Общото събрание на съдиите от Гражданската и Търговската колегия на ВКС и Първа и Втора колегия на ВАС да се насрочи в закрито заседание за обсъждане и гласуване по преформулирането на първия въпрос и по допустимостта на втория въпрос, отправени в искането на председателите на Върховния касационен съд и Върховния административен съд с разпореждането им от 17 юли 2023 г.

След произнасянето на Общото събрание на съдиите от Гражданската и Търговската колегия на ВКС и Първа и Втора колегия на ВАС делото следва да се докладва на председателите на ВКС и ВАС за предприемане на следващите се действия съгласно Правилата.

По изложените съображения и на основание т. 8.2 от Правилата за приемане на съвместни тълкувателни постановления от колегиите на съдиите от Върховния касационен съд и от Върховния административен съд

РАЗПОРЕЖДАМЕ:

I. Насрочваме тълкувателно дело № 1/2023 г. на Общото събрание на съдиите от Гражданската и Търговската колегии на Върховния касационен съд и Първа и Втора колегии на Върховния административен съд за разглеждане в закрито заседание за произнасяне по преформулирането на първия въпрос и по допустимостта на втория въпрос, отправени в разпореждането на председателите на ВКС и ВАС от 17 юли 2023 г. за образуване на тълкувателното дело, на **24.01.2024 г. от 14:00 ч. в зала № 15 на Съдебната палата** в гр. София, бул. „Витоша“ № 2, за когато да бъдат уведомени съдиите от Гражданската колегия и от Търговската колегия на Върховния касационен съд и съдиите от Първа и Втора колегия на Върховния административен съд.

II. След произнасянето на Общото събрание на съдиите от Гражданската и Търговската колегия на Върховния касационен съд и Първа и Втора колегия на Върховния административен съд съгласно т. I от настоящото разпореждане, делото да се докладва на председателите на ВКС и ВАС за предприемане на следващите се

действия съгласно Правилата за приемане на съвместни тълкувателни постановления от колегиите на съдиите от Върховния касационен съд и от Върховния административен съд.

Настоящото разпореждане да се обяви в деловодните системи, както и на интернет страниците на двете съдилища.

Галина Захарова
Председател на Върховния
касационен съд

Георги Чолаков
Председател на Върховния
административен съд